

UNITĂȚI AGRIMENSURALE DIN JUDEȚUL GORJ

VASILE CĂRĂBIȘ

În articolul de față ne propunem să prezentăm într-o sinteză documentară unitățile agrimensurale din județul Gorj.

Sistemul proprietății devălmașe nu putea rămâne permanent. S-a petrecut o evoluție treptată de la stăpînirea în devălmășie a pămîntului la cea individuală. În nenumărate cazuri s-a păstrat însă stăpînirea devălmașe, pînă în secolul nostru, a pădurilor, pășunilor, fînețelor și apelor. În satul Cîmpofeni, de exemplu, s-a păstrat sistemul devălmășiei asupra unei fînețe pînă la colectivizarea din 1962.¹

Operațiunile agrimensurale care delimitau loturile sînt caracteristice satelor moșnenești sau răzeșești. Aceste operații de măsurare au dat naștere unei terminologii speciale, care au scos în relief forma lor, astfel: **blană** după numele scîndurilor de lemn, **sfoară** sau **funie**, după bucata de sfoară (de cînepă de obicei), **curea** după forma curelii de piele — lungă și îngustă, **tei**, **chingă** etc.² Corespunzător „sforii” sau mai curînd „funiei”, e „teiul”, denumire de moșie moșnenească, necunoscută în lucrările de drept românesc și de istorie socială.³

Locul generator al acestui termen e în județul Gorj. De aici o slabă influență se simte în Mehedinți și Vâlcea, și prea puțin în Dolj și peste Olt în Argeș. O „funie de moșie” cuprinde în lungimea ei fragmente din toate părțile structurale ale pămîntului obștesc ca: munte, deal, cîmp de arat, fîneață, pășune, apă. La fel e și „teiul”. Prin zăpîsul din 19 octombrie 1608, Dumitru cumpără de la Oprea din Poeni, „jumătate din funia lui de peste tot hotarul”.⁵

Intr-un document din 12 ianuarie 1650, „au măsurat toate moșiile mănăstirii (Tismana) tot cu funia”.⁶ Funia ca instrument de măsură a lungimii, varia din timp în timp și din loc în loc, avînd o lungime stabilită de comun acord de moșnenii măsurători.

Un aspect deosebit îl prezintă un document din 13 ianuarie 1624, prin care Alexandru Coconul voievod întărește Ancăi și fiului său Drăghici mai multe sate „și din funia satului Ciurileștilor iarăși partea lui Dragomir pentru 5 delnițe”.⁷ În acest document funia are înțeles de moșie întregă a satului de peste tot hotarul, unde locuitorii, în cete sau individual, își au fiecare avelea lor. În această funie generală își avea partea sa de avere Dragomir, din care 5 delnițe trec în posesia lui Drăghici.

TEIUL

În ceea ce privește denumirea de tei, a proprietății moșnenești, aceasta vine de la funia lucrată din coajă de tei, folosită ca unitate de măsură a lungimii. Coaja de tei era folosită din două motive: practic și economic. Întîi că se lucra mai repede decît funia de cînepă sau lînă care, în momentul măsurării, poate nu se aflau la îndemînă, al doilea se făcea economie de aceste două materii. Trebuia însă subliniat că, deosebit de cele relevate, coaja de tei era preferată pentru că ea are întindere neelastică, pe cîtă vreme funiile de lînă sau cînepă, fiind elastice, puteau da naștere la diferențe de măsurare a pămîntului, generatoare de pricini, chiar dacă era vorba de o palmă sau cîteva degete de pămînt. Coaja de tei ca instrument agrimensural a fost folosită pînă în vremea noastră. Teiul ca moșie poartă numele unei familii, de obicei, în formă adjectivală: teiul blăjesc, coicăesc, novăcesc etc., iar vecinii de teie se numesc teiași.

Intr-un act din 25 august 1626 boierul Necula cumpără ocină la Arși de la Cîntea, „însă anume: **teiul Novăcescu peste tot hotarul de pretutinden** (s.n.) pentru 400 aspri gata”.⁸

Prin același act Necula armaș intră în stăpînire peste „teiul Colțescu din cîmp și din pădure și din apă și din va-

tra satului și cu vecinii oricât se va alege de peste tot hotarul, cumpărat de la Stanciul și de la Urs, partea lor toată". Tot prin același zapis Necula cumpără de la Florea partea lui din „teiul Rînzescu", „de pretutindeni". Odată cu vânzarea acestor părți de moșii din cele două ultime teie numite, s-au vîndut și moșneni ca români (vecini) „de-a lor bună voie" fiind sărăciți. Acest act ne demonstrează din plin dezagregarea obștii țărănești cît și decadența socială a țărănimii libere prin sărăcire. Dezagregarea obștilor țărănești din afară venea nu numai de la boieri ci și de la mănăstiri. La 19 august 1668,6 megieși adeverează că în Frăteștii de Sus sînt șapte teie, (divizați deci în șapte moșii) dintre care două teie sînt ale mănăstirii Tismana.⁹ Postelnicul Gheorghe Zagorian, printr-o reclamație, din 5 iunie 1803, împotriva fostului mare vistier Dumitrache Bibescu pentru moșia Cernădia declară : „dă la moșia mea și pîn(ă) la moșia d-lui mai sînt 10 teae de moșii (s.n.) printre noi măgieșești".¹⁰

Iată deci un document care relevă categoric că teiul e moșie.

Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea în schimbul teiurilor care dispar treptat, prin diviziunea moșiei, apar **curelele de pămînt**.

De la denumirea de tei a proprietății moșnenești, și-au luat numele o serie de sate cît și alte toponime : Teiul Popii loc în satul Atîrnații de Jos (Mehedinți), Teiul Ogaș în satul Cireșu (Mehedinți), Tei-sat, Tei-săliște, Tei-moșie particulară din Dolj etc.¹¹

DRICUL

Dricul nu are înțeles numai de car sau trăsură fără arcuri, de car mortuar, ci și de moșie. Dricul, ca și teiul, e o suprafață de pămînt delimitată în moșia satului, cuprinzînd diferite părți structurale ale terenului : cîmp, deal, pădure etc. Printr-un testament din 1898, Dumitrana I. Cîrjeu, proprietară în Calopăru de Sus, menționează terenul de dric de pămînt. Din acest dric a lăsat testamentar cîntărețului bisericii din Calopăru șase pogoane ; paracliserului trei pogoane, servitorului bisericii și școlii trei pogoane ; învățătorului de la școală, clădită de testatoare, două pogoane ; lui

Păun Godeanu nouă pogoane și dreptul de a se folosi de pădure pentru lemnele trebuincioase și de izlazul aflat pe moșie; preotului opt pogoane, bisericii și școlii patru-cinci pogoane.¹²

CHIRIVEIUL

La 28 noiembrie 1835, Matei Ciolacu din Cîmpul-Fomii (Cîmpofeni), în jalba sa către judecătoria — Gorj, declară „că acum în iarna trecută i-am vîndut un **chirivei de loc**. (s.n.) în lat stînjiți cinci și jumătate și în lung (lungime) patruzeci”.¹³ Locul vîndut, cum arată și dimensiunile suprafeței, e o bucată mică de pămînt. Își are numele de la chiriveiul sau cărăveiul — bucata scurtă de lemn. În agrimensură chiriveiului îi corespunde cisvîrsta sau ciosvîrta.

În terminologia agrimensurală din județul Gorj sînt frecvente în vechile hotărnicii **capetele și cirtele**. Capetele sînt loturi de pămînt diferite ca suprafață, măsurate și calculate în stînjiți.

Trei capete de moșie pot să aibă la un loc 69 de stînjiți, după cum cinci capete de moșie ale altui moșnean pot să aibă 43 de stînjiți. Cirta e o bucată mică de pămînt, nedefinită ca suprafață.

În hotărnicia Arcanilor din 20 iunie 1776, lui Matei Viezure și fratelui său Dumitru le-au venit „5 capete, 43 stînjiți și 1 **cirtă**”.¹⁴

Jirebie, fișie îngustă de pămînt, cu lungimea și lățimea nedefinită.

Ogorul e un loc arabil delimitat în moșia satului, măsurat în lățime și în lungime.

Prin actul din 13 iulie — 31 august 1587, Rustea și fiii săi cumpără de la Mihail din Stolojani (pe Jaleș), „3 ogoare cu 150 aspri gata”.¹⁵

În anumite documente întîlnim ogorul în vechea denumire de **agru** (latinescul ager — agri) termen folosit pe alocuri de bătrîni Gorjului pînă în zilele noastre.

La 1640 Stan vinde la Vlădueni „rînduri de agru” 8⁴.¹⁶

Răzorul. Prin răzor sau răzvor nu trebuie să înțelegem numai mejdina, adică hotarul dintre două loturi de moșie, ci și o suprafață de pămînt. În genere aceste răzoare sînt mai mici decît pogonul și se măsoară tot cu stînjenu.

La 26 aprilie 1620 Pîrvul din Stolojani intră în stăpînire peste „un răzor de vie” în Cîlcești.¹⁷

Locul. Împărțirea pe locuri reprezintă iarăși o formă de stăpînire individuală a pămîntului, bine precizată pe teritoriul satului.

Prin zapisul din 8 iunie 1654, mai mulți moșneni din Stolojani vînd postelnicului Dușe diferite „locuri” de pămînt.¹⁸

Codru. Un loc delimitat în interiorul satului se numea codru. Spre deosebire de loc, este o bucată de pămînt cu formă dreptunghiulară. Cuvîntul derivă din latinescul *quadrum*.¹⁹ Un codru de foc”, „un codru de pămînt”. La 19 noiembrie 1846 e o pricină între Lăudat Frumușanu și Matei Popescu din Tg.-Jiu, pentru călcarea unui „codru de loc”.²⁰

Pogonul. Pogonul e o măsură de suprafață pentru pămînturi. Măsurat cu stînjenu în lungime și în lățime, pogonul are suprafața de 5011,79 metri pătrați. Sistemul „pogonitului” e o împărțire reală numai în marile moșii. La moșneni pogonul delimitat ca suprafață, cu mejdinile lui nu există decît în cazuri foarte rare și aceasta datorită unor coincidențe. Reală e numai bucata de pămînt măsurată în stînjeni. Lungimea și lățimea diferă. După acești stînjeni se calculează spre știință în pogoane, jumătăți, sferturi etc., suprafețe de pămînt arabil, fînețe, păduri, vii, pometuri etc. La 9 martie 1620 Gavrilă Movilă—voievod întărește clucerului Stoica „cinci pogoane” în Turburea.²¹

~~Sec.~~

Falcea. Falcea e tot o măsură agrară în lungime de 80 prăjini și lățime de 4 prăjini, prăjina socotită la 3 stînjeni, stînjenu = 1,96 m (numit stînjenu lui Șerban Cantacuzino).

La 17 august 1594 Mihai Viteazul întărește lui Vilsan stăpînire peste șase fălci, cumpărate cu 900 aspri în satul Vădeni.²²

Coarda.

O unitate agrimensurală întîlnită rar în documente, e coarda. După cum o reprezintă însăși numele, e o bucată de pămînt, nedefinită în lungime și lățime, dar destul de îngustă. Poate să ajungă pînă la un stîngen, sau și mai puțin, care se poate măsura în lățime chiar cu palma.

Printr-un act din 5 iulie 1579, frații Lăudat și Vlad din Dăești cumpără de la Negoiasa și fiul ei Dumitru din Ciorăști „2 fălci și o coardă”.²³

Ferdela. Prin ferdelă, după cum ne demonstrează documentele, trebuie să înțelegem nu numai măsura de capacitate, căreia îi corespunde banița, ci și o unitate agrimensurală. După etimologia acestui termen (germ. viertel, săs. fyr-del), ferdela reprezintă un sfert dintr-o suprafață de pămînt indiferent de lungimea și lățimea acesteia. „Și iarăși au cumpărat Lăudat și Vladul de la Udrîște din siliște un făr-del și jumătate pentru 37 aspri”.²⁴

Exemple de o astfel de terminologie agrimensurală sînt încă multe, dar, după cum am menționat la început, ne-am mărginit la o simplă sinteză.

N O T E:

¹ V. Cărăbiș, **O urmă de devălmășie moșnenească**, Revista de etnografie și folclor, nr. 5/1964, p. 407.

² H.H. Stahl **Contribuții la studiul satelor devălmășe românești**, II, 1959, p. 256.

³ V. Cărăbiș, **„Teiul” denumire de proprietate moșnenească**, „Studii” nr. 5/1970, p. 979.

⁴ P.P. Panaitescu, **Obștea țărănească**, 1964. p. 156.

- ⁵ **Documente, XVII, B. Țara Românească, vol. I, p. 394.**
- ⁶ **Alex. Ștefulescu, Gorjul istoric și pitoresc, p. LXI.**
- ⁷ **Doc. B. XVII, vol. IV, p. 372.**
- ⁸ **Idem, p.p. 557—558.**
- ⁹ **Alex. Ștefulescu, Mănăstirea Tismana, 1909, p. 350.**
- ¹⁰ **Idem, Biserica satului Călești, 1910, p. 18.**
- ¹¹ **V. Cărăbiș, loc. cit., pp. 986—987.**
- ¹² **Arhivele Statului — București, Ministerul Învățămîntului, dos. 162/1898, f. 5—6.**
- ¹³ **V. Cărăbiș, loc. cit., p. 981.**
- ¹⁴ **Idem, Sate de moșneni din Valea Jaleșului, 1976, p. 56.**
- ¹⁵ **Doc. B, XVI, vol. V, p. 315.**
- ¹⁶ **Arhivele Statului București, Mănăstirea Brincoveni, XII/3**
- ¹⁷ **Alex. Ștefulescu, Gorjul istoric și pitoresc, p. 137.**
- ¹⁸ **V. Cărăbiș, op. cit., p. 70.**
- ¹⁹ **I.A. Candrea. Dicționar enciclopedic ilustrat, 1931.**
- ²⁰ **Arh. Stat. București, Înalțul Divan — 1831, 1847, inv. 1958, p. 376.**
- ²¹ **Doc. B. XVII, vol. III, p. 486.**
- ²² **Doc. B. XVI, vol. VI, p. 276.**
- ²³ **Doc. B. XVI, vol. IV, p. 403.**
- ²⁴ **Idem.**